

УДК 378.011.3-051:8]:005.963.1]:159.953.5
DOI 10.31494/2412-933X-2018-1-5-73-78

Халабузар О. А.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Бердянський державний педагогічний університет,
oxa-khalabuzar@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІНГВІСТІВ

Анотація

У статті акцентується увага на необхідності формування культури логічного мислення майбутніх вчителів та логічних знань зокрема. Розкрито потенційні можливості нестандартних завдань з логічним навантаженням, орієнтованих на оволодіння логічними знаннями та вміннями майбутніми спеціалістами під час професійно-педагогічної підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах (на матеріалі гуманітарних дисциплін).

Ключові слова: логічне мислення, логічні знання, культура логічного мислення.

Summary

In the article the attention is paid to the necessity of formation of future teachers' logical thinking culture and their logical knowledge in particular. There have been opened possibilities of non-standard tasks with logical loading, focused on mastering logic knowledge and skills by future specialists during the process of professional-pedagogical training (on the material of humanitarian disciplines).

Key words: logical thinking, logical knowledge, logical thinking culture.

Реформування системи освіти України, яке пов'язане з глобальною інтеграцією у глобальний освітній простір, упровадженням особистісноорієнтованої, гуманістичної парадигми, реалізацією розвивального професійного навчання, зумовлює інтенсифікацію вимог до професійного мислення майбутнього лінгвіста, яке має характеризуватися такими рисами як: самостійність, гнучкість, рефлексивність, креативність, системність, критичність, відкритість та ін. Дотримання сприятливих умов, що допоможуть розвинути особистісні якості, дозволить фахівцеві успішно вирішувати як життєві, так і професійні завдання, створювати сприятливі умови для навчання майбутніх учнів, їхнього виховання, всебічного гармонійного розвитку відповідно до запитів сьогодення. Наведені вище трансформаційні процеси обумовлюють упровадження в процес професійної підготовки майбутніх лінгвістів таких сучасних технологій, що сприятимуть формуванню культури їх професійного мислення взагалі та культури логічного мислення зокрема, що передбачає удосконалення логічних знань та умінь майбутніх спеціалістів. Отже **метою** нашої розвідки є визначення логічних знань та умінь, які можливо сформувані на матеріалі гуманітарних дисциплін. Самостійне вирішення проблемних питань, отримання вивідних знань на заняттях гуманітарного циклу спирається на вміння аналізувати

отриману інформацію, що дозволить студентам перейти до більш складної розумової діяльності у процесі формування культури логічного мислення. Отже, першим логічним етапом у вирішенні проблеми є одщо до про них для подальшого аналітичного пізнання об'єкта й синтезуючої діяльності мислення із цими предметами, але на більш високому рівні. Більш високий рівень когнітивної активності, орієнтованої на формування культури логічного мислення, характеризується тим, що студенти, отримуючи базовий висновок у готовому вигляді, самостійно залучають необхідні фактичні дані та наявні в них знання, виділяючи з них ті якості, які є необхідними для обґрунтування певної тези даного положення. Під час формування культури логічного мислення майбутніх лінгвістів для одержання вивідних звань як результату самостійної розумової діяльності, що має перетворювальний характер, необхідними та актуальними є знання, з яких робляться висновки, тобто підстави для одержання нових знань під час роботи над нестандартними, креативними завданнями. Так, наприклад, на заняттях ми пропонуємо певний алгоритм завдання: "Уважно прочитайте англomовний семпл із "Володаря перснів" Дж. Р. Р. Толкіна, перекладіть, проаналізуйте сцену, де вперше постає герой (Гендальф), окресліть головну думку, схарактеризуйте героя, надайте можливі перспективи перебігу подій, зробіть висновки. Запропонований алгоритм завдання уникає репродуктивності мислення, адже воно полягає в тому, щоб змусити студентів зробити самостійний крок – висновок про особистість героя. Цей пізнавальний етап вимагає виявлення їхньої активності: застосування власного досвіду, спостережливості не тільки на основі літературних джерел, але й життєвої, обґрунтування самостійно зроблених висновків про те, що герой, напевно, є талановитим оратором, цілеспрямованим, впевненим у собі чоловіком. На підставі отриманих даних студенти мають самостійно обґрунтувати висновки. Завдання з логічним контентом можуть бути різного характеру. Наприклад:

1) Під час пошуку інформації щодо біографії письменника за спогадами і за документами (Що довідалися про Едгара По з підручників, хрестоматії).

2) Під час ознайомлення з творчою спадщиною автора, його планами й задумами, які допомагають студентам більш глибоко аналізувати образи-персонажі, встановлювати художню цінність твору, розкривати фактори розвитку письменника (Які сторінки свого життя використовувала Дж. Роулінг).

3) Під час вивчення семплів із творів, що несуть ідейне, виховне навантаження, для більш глибокого проникнення у сутність твору. Аналіз семплів дозволяє робити висновки про художню майстерність письменника. (Наприклад, студентам пропонується перечитати уривок К. Льюїса з "Хроніки Нарнії", який зображує пейзаж навколо озера. Студенти мають перекласти його, та розкрити, якими засобами письменник створює картину, що відбиває християнські релігійні мотиви).

4) При виявленні характеру негативних літературних героїв, їхніх відносин з іншими героями й про умови формування їхніх поглядів (Енн

Маккеафрі “Білий Дракон”.

Самостійно отримані студентами знання можуть бути перевірені як під час опитування, так і в процесі засвоєння нових знань з нової теми, що вимагає вивідних знань студентів із попередніх тем.

Активність студентів на цьому рівні виявляється у доказовості мислення. Під час занять слід надати інформацію, що доказ як обґрунтування істинності певного положення складається з тези та аргументів, які мають бути обґрунтованими. Студенти мають знати, як встановлюється логічний зв'язок між аргументами та фактами. Наприклад, надаємо інструкцію-завдання, що містить основну тезу. Ця теза має стати головною метою доказу, тому не може виступати в якості аргумента. Завдання студентів полягає в тому, щоб самостійно залучати твердження, що доводять чи заперечують істинність головної тези. У процесі вирішення певної проблеми студенти встановлюють, розкривають, з'ясовують зв'язки між підставою й судженням. Процес вірної аргументації спонукає до активного виявлення активності, логічності мислення, самостійності більш високого рівня. Факти є основою для аргументів, а вірно імпретувати вивідні зв'язки. На думку закордонних та вітчизняних дослідників значення навчання аргументації у процесі навчання є досить значним. Завдання на доказовість під час вивчення літератури можна використовувати на всіх етапах її вивчення. Вони можуть бути використані:

1) при вивченні життєвого шляху автора для доказовості значущості епохи для суспільно-політичного розвитку особистості. Наприклад:

– Описати існуюче на той час соціальне розшарування на матеріалі “Шагреньової шкіри” О. Бальзака.

– Довести, що твори “Вершники Перна” та “Білий Дракон” відбивають соціальні проблеми молоді.

2) при розкритті ідейного задуму твору, особливостей і ролі героїв. Типовими в здійсненні такої мети можуть бути, наприклад, такі питання:

– “Зміст поеми “Слово про полк Ігорів” – заклик князів до єдності перед навалом монголів”. Довести це положення.

– Довести, що “Фауст” Гьоте просякнений духом того часу.

При обґрунтуванні приналежності художнього твору до певного напрямку, відповідності певному жанру. У якості приклада, що характеризує досягнення означеної мети, можна навести таке завдання:

– Довести, що твір Е. По “Крук” є романтичним.

– довести, що твір Джоан К. Роулінг “Гаррі Поттер” є художнім (фентезійним).

3) при доведенні художньої майстерності письменника, наприклад, “точність і стислість – ось перше достоїнство прози” – пише О. Пушкін у статті “Про прозу”. Як ці вимоги здійснив поет при описі буревію у повісті “Капітанська донька”?

– Довести, що в романі Ф. Кафки “Перетворення” пейзаж

підкоряється розкриттю ідейного задуму твору.

Систематичне залучення доказовості у процесі формування культури логічного мислення активізує процес засвоєння логічних знань, впливає на розвиток студентів, спонукаючи їх виявляти активність і самостійність у конкретній формі – рішенні пізнавальних завдань на доведення.

Найвищий рівень пізнавальної активності, орієнтованої на оволодіння культурою логічного мислення, характеризується творчою діяльністю студентів, спрямованою на встановлення й розкриття сутності проблеми, для чого варто усвідомити: а) значення тих понять, сутність яких треба встановити; б) сформулювати положення, яке необхідно обґрунтувати (на попередньому рівні воно дано у готовому вигляді) відібрати фактичний матеріал для підтвердження аргументів (характер діяльності, як і при рішенні завдань другого рівня). Сприятливі умови для формування культури логічного мислення студентів виникають на заняттях з літератури, історії, мови, суспільствознавства тоді, коли викладач, відправляючи студентів до певних текстів, до документів, фактів, пропонує проаналізувати їх і поставити питання, відповіді на які розкрили б сутність досліджуваних явищ.

Під час виконання завдань з логічними навантаження акцентувалася увагу на необхідності розвитку навички ефективного здобування інформації з відкритого тексту та рефлексії стосовно власної діяльності. Так, з метою зміцнення рефлексивної позиції та збагачення методичного арсеналу, можна запропонувати студентам провести “Бінарну лекцію”, яка є продовженням і розвитком проблемного викладу матеріалу у діалозі двох лекторів. Необхідно змодельювати ситуації обговорення теоретичних і практичних питань двома “спеціалістами”, які наприкінці лекції мають проаналізувати власну діяльність та дати їй оцінку. Перевагами такої лекції є актуалізація набутих знань, створення проблемної ситуації, розгортання системи доведення, закріплення уміння вести дискусію, виділяти головне, узагальнювати та критикувати.

З метою підвищення у студентів рівня культури логічного мислення можна розробити та провести заняття-дискусію “АУР” (актуалізація, усвідомлення, рефлексивна позиція) Таке заняття вимагає керованого читання, що має за мету активізацію когнітивної діяльності студентів та удосконалення їхньої логічного мислення. На початку заняття-дискусії учасників інформують щодо подальшого спільного пофрагментарного читання уривку, надають матеріали про автора. Студенти отримують інструкцію та вказівку щодо читання тексту лише до вказаного моменту.

Інструкція:

1. Прочитайте перший абзац тексту. Зверніть увагу на тон автора, на уявну побудову фраз. Після того, як ви прочитаєте речення другого абзацу, зверніть увагу на виразність кольорів, стилістичні засоби.

Перша зупинка: Коли студенти читали уривок, їм слід запропонувати надати відповіді на запитання: Що ви відчували, під час

читання першого абзацу? Що ви відчуваєте тепер, коли прочитано вже два абзаци? Розкажіть, що ви побачили або почули у своїй уяві? (Переформулювання) Спробуйте передбачити перебіг подій, що матиме місце? Обґрунтуйте вашу думку? (Інтерпретація)

Друга зупинка: Прочитайте текст до вказаного місця. Під час читання намагайтеся уявити детальну картину подій. Після того, як ви закінчили читати, підніміть сигнальну картку.

Третя зупинка: Коли студенти закінчили читати, їм варто запропонувати відкласти текст і дати відповіді на запитання: Яку картину намалювала ваша уява? Яке враження справили на вас образи? Як ви думаєте, що трапиться далі? (Аналіз) Чому ви так думаєте? Що вас змушує так думати? (Синтез)

Четверта зупинка: Прочитайте останню частину уривку. Коли всі закінчили читати, студентам слід поставити запитання: Що, на вашу думку, є позитивним у перебігу подій? Що негативне? Обґрунтуйте власні думки. Яким би чином ви його закінчили? Чому? (Синтез)

Студентам варто надавати достатньо часу для роздумів, адже результатом цього стануть цікаві, розгорнуті відповіді. Після проведення першої частини заняття слід провести її аналіз у формі відкритої дискусії. Проведення заняття-дискусії АУР дозволяє учасникам чітко сформулювати мету навчальної діяльності; провокує активну дискусію; заохочує студентів мислити логічно та творчо; знаходити відповіді на запитання; полегшує висловлення власних думок; формує позитивну атмосферу толерантності до думок співрозмовників; дозволяє студентам розвивати в собі здатність розкривати сутність персонажів твору; полегшує процес логічного мислення; удосконалює культуру логічного мислення; зміцнює рефлексивну позицію. На заняттях з англійської мови слід провести “Презентацію ідей”, що передбачає чітку організацію як з боку викладача, так і з боку студентів. Важливим організаційним компонентом є розподіл ролей. Викладач обирає роль потенційного клієнту компаній, що надає можливість частково керувати ходом гри, ставити запитання, змушувати студентів аналізувати вислови опонентів та критикувати їх, а також аргументувати власну точку зору та приймати нестандартні рішення.

Зважаючи на те, що оволодіння сучасними інформаційними технологіями є одним з основних компонентів фахової підготовки спеціаліста, було розроблено та застосовано у навчальному процесі інтернет-ресурс, спрямований на оволодіння основами необхідних знань щодо культури логічного мислення. З метою дистанційного формування логічного мислення студенти виконують завдання, які розміщуються на сайті-блогі, складають конспекти наданого на сайті матеріалу.

Під час формування логічних знань та умінь також слід застосовувати і проєктну методику. Підготовка проєктів вимагає від студентів значного рівня сформованості культури логічного мислення,

адже необхідними є уміння аналізувати інформацію, виокремлювати головне, узагальнювати, робити висновки та прогнозувати ефективність розроблених проектів.

Робота над проектом передбачає: презентацію орієнтовної тематики проектів; самостійне визначення студентами обраної теми, обґрунтування практичної значущості; добирання аргументованого матеріалу; створення дослідницько-пошукової команди; розробку проекту та вибір шляхів його реалізації, розподіл обов'язків; визначення потенційних методів дослідження, наукових джерел інформації; колективне обговорення проектів кожної дослідницької команди; внесення коректив, затвердження плану роботи; вирішення завдань; оформлення результатів; подання результатів дослідження, яке може бути у формі захисту проекту, усного звіту з презентацією наочного матеріалу.

Вважаємо, що спеціально організована робота студентів, спрямована на розвиток культури логічного мислення знайде відбиття і в зміні якості успішності студентів з різних гуманітарних дисциплін. Безперечно, культура логічного мислення передбачає ціннісне ставлення до оволодіння логікою мислення а також теоретико-практичну готовність студентів, що пов'язана з прагненням вчителя до аналізу, узагальнення, осмислення роботи. Постають питання: на якій стадії та в яких формах повинні подаватися логічні знання студентам, як на основі отриманих знань сформувані вміння та навички логічного мислення. які у подальшому розвитку перетворюються на стереотипи мислення? Яка форма подачі знань під час педагогічного процесу є більш доцільною для формування логічної культури: лекційна або різновид бесіди з елементами письмових блоків матеріалу? Саме вирішення цих питань і є метою розділів нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арно А. Логика или умение правильно мыслить / А. Арно, П. Николь. – М. : Наука, 1991. – 188 с.
2. Журавлев В. М. Сознание, подсознание и логическая культура мышления. Культура. Образование. Духовность / В. М. Журавлев // Материалы Всероссийской научно-практической конференции, посвященной 60-летию Бийского государственного педагогического института. – Бийск : НИЦ БИГПИ, 1999. – С. 78–79.
3. Лаврешина Г. Ю. Формування логічної культури старшокласників у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Г. Ю. Лаврешина. – Кривий Ріг, 2000. – 21 с.
4. Недялкова К. В. Педагогічні умови інтелектуального розвитку майбутніх учителів математики у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / К. В. Недялкова. – Одеса, 2003. – 218 с.
5. Тихомирова О. В. Логика в системе образования / О. В. Тихомирова. – М. : Наука, 2003. – 230 с.

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2018 року